

Ажа дойду Улуу сэриитин кыттыылааҕа И.М. Павлов 98 сааһыгар

СЭРИИ КЫТТЫЫЛААХТАРА ҮЙЭТИТИЛЛЭЛЛЭР

Улуус дьаһалтатын муньахтыыр саалатыгар, "Иван Павлов нэһилиэстибэтэ" научнай-практисческэй кэмпириэнсийэ сүрүн чааһа буолла. Ол иннинэ Андрей Саввин аатынан кыраайы үөрэтэр мусуой үлэһиттэрэ (дириэктэр Юрий Топстоухов) сэрии кэмнээби экспозициялары аҕалан туруордулар. Оттон улуустаабы киин бибилиэтиэкэ ситимэ Иван Павлов кинигэлэрин быыстапкатын тэрийдэ. "Мурун Тыымпыа" түөлбө дьахталларын сэбиэтэ ыалдьыттары арыылаах алаадынан, салааатынан, итии чэйинэн күндүлэттилэр. Манна улуус дьоктааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, улуус баһылыгын социальнай болпуруостарга солбуйааччы Николай Аммосов, Иван Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатын дириэктэрэ Михаил Дьячковская эбэрдэ тыллара эгитилэр.

Философская наука доктора, профессор Егор Махаров,

Былатыан Ойуунускай аатынан Судаарыстыбаннай бириэмийэ лауреата Климентий Коржик, Таатта уонна Чурапчы улууһун байыаннай комиссариатын начаалынньыга Николай Андреев, Алабар нэһилиэгин баһылыга Ньургун Попов, Хадаар нэһилиэгин баһылыга Иван Васильев, Болугур нэһилиэгин бэтэрээннэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Николай Михайлов, улуус киин бибилиэтиэкэтин ситимин дириэктэрэ Вера Платонова, Чурапчы улууһун устуоруйа уонна обществознание учууталларын түмсүүтүн салайааччыта Люция Илларионовна сүрүн иһитиннэриилэри онордулар.

Уопсай түмүккэ өссө да манньк дьаһал ытыллала турарыгар, Иван Михайлович суруйбут үлэлэрэ салгыы үөрэтиллэн суруллуларыгар, Кыайыы 75 сылын тэрээһиннээхтик, үрдүк таһымна бэлэтииргэ баардылар.

Семен ЖЕНДРИНСКИЙ.

Олунньу 6 күнүгэр И.М. Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатыгар өрөспүүбүлүкэтээби «Павлов аабыыла» научнай-практисческэй кэмпириэнсийэ үрдүк таһымнаахтык буолла. Тэрээһини СӨ үөрэхтэ министриэтибэтэ, С.Н. Донской II-с аатынан профессиональнай таһымы үрдэтэр институт уонна Иван Михайлович аатын сүгэр Чурапчы орто оскуолатын тэрийэн ыыттылар. Кэмпириэнсийэ биэс сиксийээнэн үлэстэ: «Саха буйууннарын хорсун быһыылара. Ажа дойду улуу сэриитин устуоруйата. Сэриигэ сураҕа суох сүлүүт биир дойдутаахтарбыт», «Мин төрөөбүт дойдум», «Гражданскай уонна правовый иитии. Патриоту иитии», «Инники идэбэр – харды» уонна «Мин-патриотпун». Барыта 8 улуустан уонна Дьоккуускай куораттан 90 оҕо, 54 улахан киһи кыттыыны ылла.

Оскуола иккис этээһигэр баар

фойеба сэрии сылларыгар аналлаах

быыстапка тэрилинэ, И.М. Павлов

аатынан оскуола мусуойа үлэстэ.

Иван Михайлович сэриигэ кэлпиг

танаһа, туттубут мала-сапа уода араас сэбиэскэй кэмнээби тэриллэр көрдөрүүгэ ууруллубуттар. Итин тэнэ СӨ коллекционердарын түмсүүтүн чилиэнэ, Амма орто оскуолатын географияҕа учуутала Тимофей Никифоров коллекциятын аҕалан, ыалдьыттарга сийилии кэпсэтэ. Ол курдук, Сэбиэскэй сойуус дьоруойдарын, маршалларын, генералларын, элписирдэрин, мэтириэттэрэ, кылгас биографиялара, сэрии мэтээллэрин, бэлэһинин, куопуйалара, сэриигэ кыттыбыт биер дойдутаахтарбыт тустарынан уруксу хаһыаттарга тахсыбыт ыстатыйалар куопуйалара уо д.а. историческай матырыйааллар бааллар. Маны таһынан улуустаабы оҕо бибилиэтиэкэ араас кинигэ эгэлгэтин бэлэмнээн көрдөрүүгэ аҕалбыт.

Кэмпириэнсийэ үөрүүлээх чааһыгар ыҥырыллаах ыалдьыттар эбэрдэлэтилэр, кыттааччыларга ситиһиилэри баардылар. Ытык киһибит Иван Михайлович оҕолорго анаабыт эбэрдэтин, алгыстаах кастытын аудиоҕа устан, мустубут дьонго иһитиннэрдилэр, литературнай композиция туруорулунна, бойобуой нүөмэрдэр көрдөрүлүннүлэр.

Марфа ПЕТРОВА.

Тэриитэ түбүгэ

Истин кыһамньыларын ууран үлэлииллэр

Олунньу 1 күнүгэр улуус дьаһалтатын аактабай саалатыгар улуустаабы социальнай управление уонна реабилитационнай киин отчуота буолла.

Дьаһалга социальнай эйгэ бэтэрээннэрэ, үлэһиттэрэ, тэрилтэ бэрэстэбиитэллэрэ, биригэ үлэлэхэр нэһилиэк баһылыктара кыттыыны ыппылар.

Улуустаабы социальнай управление салайааччыта Лидия Тосукаева 2018 сыллаахха ытыллыбыт үлэтин билиһиннэрдэ. Ол курдук 2017-2018 сылларга 168 кыаммат киһиэхэ - кырдыабаастарга, инбэлииттэргэ дьылзэригэр социальнай өнөхү онорбуттар. 2018 сыл устата 12 киһини өрөспүүбүлүкэтээби кырдыабаастар уонна инбэлииттэр дьылзэригэр олохтообуттар. Маны таһынан 17 ыал кырдыабаастары көрөргө дуоҕабар түһэрсэн, кыһамньылаахтык көрөн-истэн олорор. Манньк ыалга ый аайы, ортотунан, 19325 солк. пособие төлөнөр. Тийийинэн опоруну кээмэйигэр тийбэт 1281 киһиэхэ — пенсионердарга, иитимнүүлэрин сүтэрбиттэргэ региональнай социальнай эбии төлөбүр, ыарахан балаһыанньага кирибит 212 ыалга астарын-танастарын ылыналларыгар анаан, олохтоох дьаһалтаны кытары сөбүлэн түһэрсиллэн, биер бириэмэлээх матырыйаалынай көмө, улуус дьаһалтатын кытары биригэ үлэлэһэн, ийинтэн иттиии уонна гаас ситимнэригэр холбонууга 43 киһиэхэ көмө, инбэлииттэри комплекснай реабилитациялааһын уо. д.а. социальнай көмө, өнө оҕоһуллубут.

Итинэн саяастарын ситэ илик оҕолору реабилитациялыыр киин дириэктэрэ Мария Саввина 2018 сыллаах үлэтин отчуоттаата. Быйыл үйүлүгата хамсаабыт оҕолорго анаан психолог сенсорнай кабинета үлэлээн эрэрин бэлиэтээтэ. Оҕолор станционарга кирииллэрин туһунан анаалыстаан, сийилии сырдатта. Попечительскай сэбиэт үлэтин-хамнаһын, сэрэтии үлэлэри, үгэс быһыытын бэлиэтэнэр бырааһынньыктары, куруук көмөлөһөр, спонсордыыр тэрилтэлэрин туһунан билиһиннэрдэ. Мустубут дьон отчуоту истэн баран, социальнай эйгэбэ бэрт элбэх үлэ-хамнас ытыллыбытын бэлиэтээтилэр.

Дьаһал үөрүүлээх чааһыгар станционарга сылдьар оҕолор «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олонхону аахтылар, Ньургунна Дагданна ылбаай ырыатын бэлэхтээтэ. «РФ Социальнай сулууспатын 100 сыла» түөккэ ийиллэр бэлэ бу сулууспа бэтэрээннэригэр, үлэһиттэригэр, социальнай тэрилтэни кытары ситимнээх үлэни-хамнаһы тэрийсипит салайааччыларга уонна үлэһиттэргэ туттарылынна.

Марфа ПЕТРОВА.

Мань билэр наадалаах

«Сэрии оҕолоро» категория туһунан

«Сэрии оҕолоро» диэн категория 2018 сыл балаһан ыйын 26 күнүнээби 4-VI №-дээх Саха Өрөспүүбүлүкэтин сокуонунан олохтоммута. Манна быһааран эгэххэ, 1927 сыл балаһан ыйын 3 күнүттэн 1945 сыл балаһан ыйын 2 күнүгэр дизари сокуоннай сааһын ситэ илик өрөспүүбүлүкэ олохтооҕо бу категорияга хапсар буолла. Сокуон 2019 сыл тохсунньу 1 күнүттэн үлэбэ кирийдэ. Бу сокуонна олобуран, урукку кэмнэргэ «Сэрии тулаайаа» диэн категориялаах дьон категорияларга уларыйан, «Сэрии оҕолоро» диэннэ көһөн биэриэхтээх. Дастабырыанньаны биэрии бэрээдэгэ бигэргэтиллэн, оҕоһуллан, 2019 сыл иккис кыбаарталыгар кэлэрэ былаанналар диэн эрдэ билиһиннэрен турабыт.

Дастабырыанньа былаанката оҕоһуллан тахсарыгар анал кубукур, ытыллан, ыайыылаахтар биллэннэр, дастабырыанньа бэчээттэнэн тахсыар диэри, балай да бириэмэ ааһыа. Онон быһа холосон, сыл иккис аһаарыгар дастабырыанньа кэлэн түгэтиллибэ. Ол эрэри, итинник сокуон олоххо кирибитинэн, бу күнүттэн саҕалаан, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Социальнай сайдыыга министриэтибэтин 2018 сыл ахсынньы 29 күнүнээби 1518-ОД бирикээһигэр олобуран, Чурапчытаабы социальнай харалта управлениета сайабылыанньа хомуйан саҕалаата.

Дастабырыанньа ыларга манньк докумуоннар ирдэнэллэр:

- «Сэрии оҕолоро» дастабырыанньа биэрэргэ сайабылыанньа;
- Пааслар куопуйата;
- 3*4 хаартыска;
- Киһи тус дааннайдарын кытта үлэлииргэ сөбүлэн сурук.

Бэрээдэк быһыытынан, социальнай харалта управлениета дастабырыанньа ылар дьон бырааптарын сөптөөбүнэн ааһан быһаарыы ытынар, ол кэнниттэн дастабырыанньа биэрэр. Өскөтүн, «Сэрии оҕолоро» категорияны ылбыт дьон атын

социальнай мизэрэнэн туһанар буоллахтарына, бу өнөһөртөн иккиттэн биридэрин талар бырааптаахтар. Холбоһура, биер киһиэхэ тыыл бэтэрээнэ, Хоту көһөрүллүү кыттыылааҕа уонна сэрии оҕото диэн дастабырыанньалар баар буоллахтарына, итилэртэн биер категория чөлчүтүлэринэн туһанар.

Бу Сокуон 4 ыстатыйатыгар сөп түбэһиннэрен, «Сэрии оҕолоро» ыйдаабы төлөбүрүн (ЕДВ) талбыттар манньк докумуоннары туттараллар.

- Ыйдаабы төлөбүр анааһыныгар сайабылыанньа,

- «Сэрии оҕолоро» статус ылыныллыбытын туһунан докумуон куопуйата,

- Пааслар куопуйата,

- Нотариальнай дэбизинэстээх сокуоннай бэрэстэбиитэл баар буоллаһына, кини паасларын куопуйата (сокуоннай бэрэстэбиитэллээх дьонно);

- сирэй счет, карточка реквизииттарын куопуйата.

Сокуон 2 ыстатыйатыгар «Сэрии оҕолоругар» социальнай өйөбүт манньк мизэрлэрэ кириэллэрин туһунан ыйыллар.

Харчынан ыйдаабы төлөбүр (ЕДВ) кээмэйэ — 1000 солк. СӨ бырабылталыстыбатын быһаарыытын индексацияланар.

Сыл аайы диспансеризация — доруобуйа туругун көрдөрүү.

Үс сылга биридэ СӨ санаторийыгар путевка сыанатыгар 50% чөлчүтү (путевка сыанатын аһаары компенсацияланар эбэтэр 50% чөлчүтүлээх путевканын туһанар);

Социальнай өнөхү онорууга уочарата суох туһаны (дыаһа, станционарга эбэтэр тастан стационар өнөтүгэр).

Бу сокуон олоххо кириитин кэмигэр, 2019 сыл устатыгар, «Сэрии оҕолоро» категориянан туһанары талбыт дьонно тохсунньу ыйтан хаттаан ааһыы оҕоһуллуон сөп.

Алена СЕДАЛИЩЕВА.

ТИЭРГЭН

Дьуз кэргэннэ аналлаах балаһа

Аба дойдуну көмүскээччилэр күннэрэ чугаһаата. Онон бу чэрчитинэн патриот, Чурапчы оройуонуттан төрүттээх бойобуой дьайыылар бэтэрээннэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлин, Чурапчытаабы технической колледж устудьуоннара олоһор уопсай дьизэлэрин сэбиэдиссэийин Илья Сергеевич Березкины кытары кэлсэттим. Кини олоһун-дьаһабын, үлэтин-хамнаһын, чуолаан дьуз кэргэнин туһунан «Тиэргэн» балаһага сүһилии билиһиннэрбин.

Илья Сергеевич, дьуз кэргэнин туһунан билиһиннэр эрэ.

Кэргэним Ольга Васильевна интэринээт-оскуолаба нуучча тылын уонна литературатын учууталынан 2015 сылтан үлэлиир. Иккиэн Чурапчыттан төрүттээхпит. Үс оҕолоохпут. Улахаммыт Айгылаана интэринээт-оскуолаба 2-с кылааска үөрэнэр, оттон уолбут Дожун 6 кырабыт Нарыйаана 2 саастаахтар. Иккиэн «Чуораанчык» уһуйаанна сылдыаллар.

Чурапчы улуһун бойобуой дьайыылар бэтэрээннэрин Сэбиэтин салайар киһи быһыытынан, үлэбин-хамнаһын сырдатта түс эрэ.

Биһиги уопастыбаннай түмсүүбүтүн 1997 сыллаахха Чечняба сулууспалаабыт убайдарбыт тэрийбиттэр. Үлэһэн иһэн ыһыллан, тохтоон хаалбыт. Кыайыи 70 сылыгар түмсэн, Сэбиэппитин сөргүтэн, дьэ ылсан, күүсү үлэһэн эрэбит. Ол сыл миигин бэрэссэдээтэлинэн талбыттара Чурапчы оройуонугар бойобуой дьайыылар бэтэрээннэрэ 34-пүт, ол иһигэр икки Афганистан сэриитин кыттыылаахтара бааллар. Биһиги Сэбиэппит быйыл олунньу 23 күнүгэр оскуода оҕолоругар уонна байыаннай кулууптарга анаан, байэбит ааппыгыгар «На призы Ветеранов боевых действий» дьиз күрэхтэһиини

үлүс сылын ыһыахтаахпыт. Маны таһынан араас уопастыбаннай үлэлэргэ көхтөөхтүк кыттабыт, оскуолабара тийэн, оҕолору патриоттуу иитиһэ бэсиздэлэри тэрийэбит. Билинни кэмнэ эр киһи хайдах буолуохтаабын туһунан билиһиннэрэбит. Аармыйага хайдах сылдыбыппыт туһунан сөһөрүөбүт. Оҕолор интэриэһиргээн истээччилэр, араас болпуруостары ыйытааччылар. Ону таһынан иккис сылын улуустаабы үөрэх салаатата Мындабаайыга 10-с кылаас уолаттарыгар бизэ күннээх байыаннай-полевой хомууру тэрийдэ. Онно баран кыттыбыппыт. Ыам ыйын бүтүүтэ буолар. Онно оҕолор «Кустук» лаабырга бизэ күн устата аармыйа олоһунан

Грознай куоратыгар балтараа сыл сылдыбытым. Аармыйага сулууспалаабыт кэмнэр, аан бастаан стрелок, онтон стрелок-радиотелефонист быһыытынан сылдыбытым, салгыи отделение хамандыыра буолбутум. Аармыйаттан «Саппаас старшай сержана» званиелаах кэлбитим. «За службу на Кавказе» уонна «За отличие в службе» дьиз I, II-с истиэлэһиннээх мэтээллэрдээхпин.

Аармыйага барар уолаттарга туһу сүбэлэһин ээ?

Бастатан туран, өйдөрүнэн-санааларынан уонна эт-хаан өттүнэн бэлэмнээх буолуохтарын наада. Эрдэттэн бэйэлэрин көрүнэ үөрэниэхтэрин, дьону кытары түргэнник уопсай тылы булуохтарын наада. Сорох уолаттар бэйэлэригэр бүтэн баран сылдыар буолааччылар. Билигин аармыйа усулуобуйата биллэ түпсүбүт үһү.

Аармыйа киһини элбэххэ үөрэтэр — уол оҕону эр киһи онорор, итии туочукаба сулууспалаабыт буоламмын оҕу, тулалыыр эйгэни сыаналыыр, үтүөнү-мөкүнү ырытар, кэрэбэ, сырдыкка дьулуһар буолар эбиккин.

Уолаттар итии туочукаба

көбүлээһиннэринэн тугу да онорботтор. Элбэхтэн чэ, биир, икки эрэ оҕо инициативалаах.

Анаардас ийэбэ иитиллибит уонна толору дьуз кэргэнинэ иитиллибит уол оҕо ураты буолар дьизчилэр. Онно эн санаан?

Оҕо иитиитигэр эр киһи оруола хайаан даҕаны наада. Сөбөтөх ийэ ииппит оҕолоро, бары оннуктар дьизбэллэн эрэри, сороһор бэйэлэрин иннин сатаан көрүмүт, үйөн буола улааталлар.

Дьуз кэргэнинэн уопастыбаннай дьаһалларга, куонкурустарга кыттааччыгыт дуо?

Туох кыалларынан кыттабыт. Холобур, «Молодежная» түөлбөбэ ытыгылар тэрээһиннэргэ, күрэхтэргэ көхтөөхтүк кытта сатыыбыт. Уопсайынан, актыыбынай позициялаахпыт. Кыыспытын кытары «Веселые старты» оскуола күрэхтэһиитигэр кыттан, иккис миэстэ буолбуппут.

Оҕолоргут патриоттуу өйдөөх-санаалаах буола улааталларыгар ханнык итии нымаларын туһанабытый?

Оҕолорум өссө да кыралара бэрт буоллаҕа дии. Ол эрэри оҕолорбун бэйэбин кытары илдэ сылдыа сатыыбын. Ордук уолбунуун булка-алка, балыкка сылдыааччыбыт. Кыра оҕо эрдэхтэриттэн улахан дьону убаастыырга үөрэтэбит. Бэйэ-бэйэлэригэр эйбэс сыһыаннаах, эйэлээх, бэйэ-бэйэлэрин көмүскээр, харыстаһар буолалларын туһугар такайабыт. Төрөөбүт дойдуларын, удыурдарын туһунан устуоруйалары билиһиннэрэн кэпсээччибит.

Аабааччыларга баба санаан?

Улуус олохтоохторугар кытаанах доруобуйаны, чөл олоһу тутуһалларыгар баҕарабын. Уонна Чурапчыбыт сайдарын туһугар түмсүүлээх буолубун.

контракт түһэрсэн баралларын туох дии саныгыгын?

Мин оннук баралларын төрүт ылыммаппын уонна сөбүлээбэппин. Биһигини хайаан да барабыт дьиз барбыппыт. Кыргыттар аармыйага баралларын амиз өйдөөбөппүн.

Атын омуктары кытары сыһыаннаһы хайдах этэй?

Биһиги сулууспалаабыт саҕана, Саха сирин туһунан элбэх киһи билбэт этэ. Тувингын дуо, калмыктын дуо дьиз ыйыталлар этэ. Ол иһин Сахабыт сирин устуоруйатын үчүгэйдик билиэххэ наада.

Эһиги санаабытыгар, билинни оҕолору урукку кэм оҕолорун кытары тэннээтэххэ туох уратылаахтарый?

Үлэбинэн сиэттэрэн көрдөхпүнэ, билинни оҕолор бэлэмнэ үөрэммиттэр, төлөпүүннэ, көмүүтэргэ наһаа убанылар. Тугу эрэ онорон биэрдэхпинэ, тыл көхтөөхтүнэ, биһирдэ хамсаналлар. Бэйэлэрин

опороллор.

Аармыйага сылдыбытын туһунан билиһиннэр эрэ.

2002 сыллаахха Хабаровскай куоракка аармыйага ынырыллан, сулууспалаабы барбытым. Тийээт, 6 ый үөрэби ааспытым. Ол эккиттэн Хотугу-Кавказ байыаннай уокуругар Чечня өрөспүүбүлүкэтин

Сыһыарыны бэлэмнээтилэр: Татьяна БУШКОВА, Марфа ПЕТРОВА.

Сопуннар

БОЛТОНО ТУНУГАР ТҮМСЭН

Уруктутан үгс бйытынан улууслут нэһиликтэрэ тэрилтэлэри кытта шөфтэһэн кэлбиттэрэ. Быйыл улуус баһылыга Андрей Ноговицын бу үгэһи санардан, нэһиликтэргэ тэрилтэлэр уонна куратордар сыһыарыллыларын уларытан биэрдэ. Ол курдук, Болтоно нэһиликтэргэ тыа хаһаайыстыбатын управлениета, И.М. Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолата, «Сахаспецтранс» тэрилтэтэ, «Почта России» Чурапчытаагы салаата уонна биһиги, «Сана олох» редакциянай-издательскай холбоһуга сыһыарыллыныбыт.

Бастакы хардыы номнуо тохсунньу 30 күнүгэр куратор, улуус баһылыгынан социальная боллуруостарга солбуйааччытын Николай Аммосов тэрийиитинэн онорулунна. Улуус дьаһалтатын саалатыгар Болтоно нэһилиэгин баһылыга Варвара Макарова дьаһалтатын үлэһиттэрин, түмсүүлэрин салайааччыларын илдьэ кэлэн билиһиннэрдэ, үлэһиттэр кылгас иһитиннэриилэри онордулар. Утары өттүттэн тэрилтэлэр салайааччылар күүстэрин-кыахтарын ууран, нэһилиэк сайдыытын туһугар биһиргэ түмсэн, сомоҕолоһон үлэлиир баҕалаахтарын биллэрдилэр.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

Владислав ситиһиитэ

Тохсунньу 30 күнүгэр СӨ Ил Дарханын иһинэн үлэлиир коррупцияны утары уопастыбаннай сэбиэтин управлениетын киэн ыгырыылаах муннабар «Борьба с коррупцией – дело каждого» диэн өрөспүүбүлүкэтээби уруһуй куонкуруһун кыайылаахтарын наҕараадалаатылар.

Куонкурус норуоттар икки ардыларынааҕы коррупцияны утары охсуһуу күнүн чэрчитинэн, сэттиннэ ыйтан ахсынньыга диэри ыытыллыбыт, 80-тан тахса үлэ кирибит. Уруһуйдар «Россия – моя история» исторической пааржаба турбуттар. Куонкуруһу коррупцияны утары уонна да атын быраабы кэһиини профилактикалыыр СӨ Ил Дарханын иһинэн үлэлиир управлениета ыытта.

Манна биһиги улууслуттан А.П. Гоголев аатынан Чурапчытаагы ускуустуба оскуолатын иитиллээччитэ Владислав Ноговицын үһүс бочуоттаах миэстэни ылла. Иккис миэстэ Удачнайтан Сахамилля Юшкевич, бастакы миэстэ Сангартан Милена Лаптева буоллулар.

Владислав бу ситиһиитинэн эбэрдэлиибит, инникитин даҕаны үрдүк дабайыылары баҕарабыт.

«СО» кэр.

Истинник санаан

Ийэ, эдьий барархсан!

Ийэ... Бу тылга оҕо саас, төрөөбүт-үөскээбит дьиз-уот мунура биллибэт итин тапталын сылаас тыһа илгийэргэ дылы. ..

Быйыл Чурапчы улууһугар — мин төрөөбүт-үөскээбит, ахтар-саныыр дойдубар Сомоҕолоһуу сыла биллэриллибитэ кинини үөрдэр. Дойдум дьомо барахсаттар түмсэн, сомоҕолоһон, кыаллыбаха сылдыары кыайахтара, сомоҕолоһуохтара дии саныыбын. Этэргэ дылы, "Норуот күүһэ-көмүөл күүһэ" диэн маанэба эппэтэр.

Дьикти кэрэ айылҕалаах Мэлдьэхси эбэ хотунна уутуйан үөскээбит, тэнийэн олохсуйбут Бөтүрүөптэр — Өлөксөөндүр, Арыгыас дьиз кэргэннэрин биллүүн баар бизс оҕолоруттан саамай аҕа савастаахпыт былырыын 80-ун туолбут эдьийим Парасковья Александровна Васильева — Боккуойа туһунан аҕыйах тыһынан ахтыахпын баҕардым.

Олох киэн аартыгар үктэммит, оскуоланы бүтэрбит сылларым Эрилик Эристин аатынан бөдөнсүйбүт сохуос Хадаардааҕы отделениетын "Уорба" ыччат комсомольскай ферматын бастын ыанньыксыта аатыран производство бастыннарын кытары алтыһан, Латвияга аан дойдутааҕы "Лесное озеро" диэн ыччат сынньанар лааҕырыгар сынньаммыт. "Молодому передовику производства" КК БЕСЛКС бочуоттаах бэлэтигинэн, 1969 сыллааха дьахталлар 5-с сийэстэригэр Дьокуускайга дэлгээтинэн кыттыыны ылбытым. Онуоха эдэр саас эрчиминэн кыһаллан туран үлэлиирбэр, миигин олох киэн аартыгар эрэллээхтик үктэнэрбэр эдьийим үөрэппитэ-такайбыта.

Кини оччолорго бэтэринээринэн үлэлиирэ. Ынах сүөһүттэн ыһыллар бородууксуйаны үрдэтиигэ, бастын кэлэктиип аатырарбытыгар эдьийим исписэлиис быһыытынан билиитэ-көрүүтэ, дьаныардаах үлэтэ мин киһи уонна үлэһит быһыытынан үүнэрбэр-сайдарбар дьоһун олугу түстээбитэ. Онон мин киниэхэ махталым мунура суох. Эдьийим барахсан бизс оҕотун утутан баран, түүннэри утуктаан ыла-ыла, сессиятыгар бэлэмнэнэрин, сөбө, көрөрүм. Оннук дьаныһан туран үөрэнэн, үрдүк үөрэби бүтэрбитэ. Кини үөрэххэ тардыһыта, дьулуура биһиргэ төрөөбүттэригэр үтүө холобур буолар. Онон эдьийбит холобурун батыһан, бары анал үөрэби бүтэрэн, араас идэлэри баһылаан үлэһит буолбуппутунан, ыал буолан, элбэх оҕолонон, сизинэн дьоһун олохтоммуппутунан, улаханньык махтанабыт.

Эдьийим кэргэнэ Дмитрий Егорович Васильев үлэһит үтүөтэ, балыксыт бастына, дэгиттэр механизатор этэ. Кини эдьийбин үөрэнэригэр да, үлэтигэр да өйөөн-убаан, оҕолорун да, хаһаайыстыбатын да көрсөн кэллэбэ. Сүрдээх эйэлээх, айанньыты аһатар, сылдыбыты сынньатар үтүө ыаллар ааттарын ылбытара. Аатын ааттатар бизс оҕоттон

— кэнникилэрэ кыыс. Горнайга ыал буолан олорор Кыра уол Алексей куоракка, атыттар бары төрөөбүт улуустарыгар үлэли-хамсыы сылдыаллар, бары ыал буолан олороллор. Эдьийим тапбыт курдук үтүө — мааны кийииттэрдээх.

Ийэм Арыгыас улахан оҕотун Боккуойатын олус таптыыра, эрэнэрэ. "Оҕом сыһа, Боккуойам — киһи киһитэ", — дьиз хайбаан ааттыыра. Дьэ, ол курдук, улахан оҕо ийэбэ эрэллээх көмөлөһөөччү буолар эбит. Эдьийим үгүс сыллар тухары төрөөбүт улууһун ускуустубатын сайдыытыгар дьоһун кылаатын киллэрсэн. Дириннээҕи бэтэринээр норуодунай хордарыгар ыллаан кэллэ. Сааһырытын сабана, дьэ иллэнсийбиччэ, таптыыр дьарыгын сайыннаран, дьону-сэргэни кытары элбэхтик алтыһан, үгүс дьүөгэлэрдээх. Онтон олус үөрэбин.

Төрөөбүт-үөскээбит Мэлдьэхсибит сиздэрэи айылҕатын курдук баай-талым, ыраас дууһаҕаах, үөрүннээн майгылаах, таптаһаах, ытыктыыр эдьийбит Боккуойа эдэрди эрчимин ыһыктыбаха, есө да өр сылларга биһиэхэ, биһиргэ төрөөбүттэргэр, аймах билэ дьоннор, үлээннээхтэргэр күүс-көмө буола, ыллыктаах тыһынан, мындыр толкуйунан сүбэллэи-амалыы, ыллы-туойа сырыт.

Түмүккэр биһиргэ төрөөбүттэргэр анаабыт хоһооммун аныыбын.

Алгыс курдук Ийэттэн
Аар тойон Абаттан
Күн сири кэрэтин көрбүлүм,
Көй салгын мөүтүн испипит.
Уолбат уулаах, быстыбат быһаннаах
Мэлдьэхси эбэ хотунна,
Сир ийэ сиздэрэи симэбэр
Силигилии ситэн улааттыбыт.
Элбэх биһиргэ төрөөбүттэр
Эйэбэ истин сыһыаннара
Олоххо бизс тирэх буоллун,
Олорун, дуоһууа-астына.
Алаһа дьизбит аал уота
Арчылыахтын, биһигини,
Ийэ, аҕа кэс тыллара
Ичигэс салгынтан иһилиэхтин!
Өрүү буолун, ыксалаһан,
Олох бары түгэннэригэр
Ийэ, аҕа тапталынан
Иһирэх намыһы сыһыаннарынан!

Мария АРГУНОВА,
Мэнэ Хагалас улууһун Табаҕа
бөһүөлэтин олохтооҕо, "Социальной
сайдыыга үгүөлэрин иһин" бэлиэ
хаһаайына, социальной үлэ туйгуна,
бэтэринээр, сцена бэтэринээр, Мэнэ Хагалас
улууһун "Эркээйи" хаһыат уопастыбаннай
кэрэспэдиэнэ.

ИЗБИРАТЕЛЬНАЯ КОМИССИЯ МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ «ЧУРАПЧИНСКИЙ УЛУС (РАЙОН)»
РЕШЕНИЕ

«5» февраля 2019 г.

№ 8

О регистрации кандидатов на должность главы муниципального образования
«Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса

Проверив соответствие порядка выдвижения кандидатов на должность главы муниципального образования «Чурапчинский наслег» требованиям Закона РС(Я) «Закон о муниципальных выборах Республики Саха (Якутия)», и иные необходимые для регистрации кандидата документы, Избирательная комиссия муниципального образования «Чурапчинский улус (район)» РЕШИЛА:

1. Зарегистрировать следующих кандидатов на должность главы муниципального образования «Чурапчинский наслег» Чурапчинского улуса Республики Саха (Якутия):

№	ФИО	Дата рождения	Место жительства	Кем работает	Принадлежность партии	Кем выдвинут	Зарегистрирован
1	Макаров Леонид Степанович	13.04.1984	Республика Саха (Якутия), Чурапчинский улус, с. Чурапча, ул. Федорова, 10	Главный специалист администрации МО «Чурапчинский наслег»	Беспартийный	самовыдвижение	05.02.2019 в 11:30 минут
2	Макаров Семен Витальевич	03.08.1989	Республика Саха (Якутия), с. Якутск ул. Билибин, 42 корп. 7 кв. 13	Помощник депутата Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации Селезнева В.С.	Член политической партии ЛДПР «Либерально-демократическая партия России»	ЯРО III ЛДПР	05.02.2019 в 11:40 минут
3	Сивцов Владимир Дмитриевич	06.04.1979	Республика Саха (Якутия), Чурапчинский улус, с. Чурапча ул. Ярославского, 16 кв. 3	Генеральный директор ООО «Хата»	Беспартийный	ЯРО III «Единая Россия»	05.02.2019 в 12:00 минут

1. Выдать зарегистрированным кандидатам удостоверение о регистрации установленного образца и копии настоящего решения.
2. Опубликовать настоящее решение в газете «Сана олох» и или официальном информационном сайте в установленные законом сроки.

Е.И. Давыдов, председатель ИКМО,
В.С. Деглохова-Никитина, секретарь ИКМО.

Мин дьиз кэргэним – мин баайым!

Тохсунньу 25 күнүгэр И.Г. Тимофеев-Теплоухов аатынан Олонхо дьизигэр үөрэх управлениетын тэрийиитинэн ытыллар улуустаабы "Мин дьиз кэргэним – мин баайым" үйэтиллибит, үтүө түгэнэри санатар хаартысканан презентацияба күрэхэ үгүс дьиз кэргэни түмтэ. Күрэх түөрт хайысканан: "Сага киһи кэлиитин үөрүүтэ", "Кэрэ түгэнэр", "Дьиз кэргэн мэтириэтэ", "Үлэ династията" үлэлэр көрүлүннүлэр. Бу маньык дьиз кэргэни түмэр тэрээһини үөрэх управлениета иккис сылын тэрийэр. Ааспыт сылга 26 дьиз кэргэн кыттыыны ылбыт буоллабына, быйыл барыта 57 дьиз кэргэн кытынна. Дьиз кэргэнинэн бүтүүн көхтөөхтүк тэринэн кэлэллэрэ киһини олус үөрдэр. Хас биридди ыал

ураты анал танаастаах, эмблемэлээх, дьарыктаах, интэриэстээх. Үгүс дьиз кэргэннэ уопуту атастаһыы, билсиһии буолла. Айымньылаах дьиз кэргэн араас остуоруйанан, хоһоонунан, сэтһинэн, хаартысканан презентацияларын көмүскээбиттэрэ дьон-сэргэ болломтотун тарта.

Барыта 13 оскуола, 12 уһууаан төрөппүттэрэ түмүстүлэр. Дьүүлүүр субэ элбэх дьиз кэргэни көрөн-истэн, сыаналаан, бастыггары ааттаталаата. Ол курдук, "Дьиз кэргэн мэтириэтэ" анал ааты Сылан орто оскуолатыттан Собакиннар, "Сага киһи кэлиитин үөрүүтэ" анал ааты Одьулуун орто оскуолатыттан Гладкиннар, "Кэрэ түгэнэр" анал ааты Хайахыт орто оскуолатыттан Филипповтар.

"Үлэ династията" анал ааты Чакырдаабы "Күнчээн" уһууаантан Макаровтар ыллылар. Маны таһынан дьиз кэргэттэр хайыскаларынан 1,2,3 истиэпэннээх дипломуна наһараадаланнылар.

Маньык дьаһаллар, бастатан туран, дьиз кэргэни түмэллэр, иккинэн, кизэ эйгэсэ таһсан, атын ыалтан бэйэлэрин уратыларын булан көрөллөрүгэр, үсүһүнэн, атын дьиз кэргэттэри кытта билсирэллэригэр, уопут атастаһалларыгар олук буолар дии саныбын.

Парасковья ГЛАДИНА,
Одьулуун орто оскуолатын төрөппүт
сэбизтин бэрэссэдэстэлэ, үөрэх управлениетын
иһинэн үлэлиир "Төрөппүт кыһатын" чилиэнэ.

Биһиэхэ сүрүйэллэр

МЫНДАБААЙЫБЫТ САЙДАРЫН ТУҢУГАР ТҮМСЭБИТ

сэргэтэ илиилэрин сылааһын инэрэн астаабыт кэһиһлэрэ, сир аһын арааһа хото атыыланна. Мустубут дьон ирэ-хоро кэпсэттэ, ахтылганы таһаарар кэрэ кэпсээн дэлэйдэ, үөрүү-көтүү үксээтэ. Бу күн Болугур нэһилиэтин баһылыга А.Н.Флегонтова, оскуола дириэктэрэ В.И.Пермякова дьон-сэргэ иннигэр үлэлэрин отчуоттаатылар, инники былааннарын сырдаттылар. Үлэһит дьоммутун Ил Түмэнтэн М.Д.Гуляев, Айылба харыстабылын министриэтибэтигэн С.И.Яковлев, бэтэрээннэр сэбиэттэрин аатыттан Т.Е.Рожина, Чурапчы улууһун

Олунньу 2 күнүгэр А.Е.Кулаковскай – Өксөкүлээх Өлөксөй аатынан норуоттар добродоһууларын уорайыгар Мындабаайы күнэ биир дойдулаахтарбытын түмтэ. Бу күн кыа хаһаайыстыбатын техникумугар Болугур нэһилиэгин итиэннэ Дьокуускай куоракка олорор мындабаайылар хамаандаларын иккис ардыларыгар ыспартыбынай күрэхтэһии ытылынна. Биир дойдулаахтарбыт үөрүүлээх чааһы арыылаах алаадынан, алгыһынан арыян, биһигини сүрдээх истинник көрүстүлэр, киһини эрэ долгутар күндү түгэни балаһтааттылар. Күрэхтэһиини «Мындабаайы» түмсүү салайааччыта К.М.Сидоров иилээн-сабапаан ыпта. Биэс көрүннэ илин-кэлин түсүһүү түмүгүнэн Дьокуускайга олорор мындабаайылар халын хамаандалара кыайыы өрөгөйүн ситистэ. Онон көһө сылдьар кубок куораттарга хаалла. Эһиил маньык күрэхни дойдубутугар Болугур нэһилиэгэр ытыабын дьэн буолла.

Кизэ 5 чааска биир дойдулаахтыт Я.В.Игнатьева көнүлүнэн А.Е.Кулаковскай – Өксөкүлээх Өлөксөй аатынан норуоттар добродоһууларын киһингэр дойдубут миннигэс, инэмтэлээх аһа-үөлэ: «Мындабаайы» ТХПК бородууксуйата, «Евдокия» Е.А.Васильева чааһынай тэриптэтин, бааһынай хаһаайыстыбаларбыт, түөлбэлэрбит дьон-сэргэтэ

экономикаба салаатыттан Н.И.Петров, «Мындабаайы» түмсүүтүн салайааччы К.М.Сидоров, нэһилиэкпит дьокутааттарын куорпунуттан Н.Г.Михайлов аатыттан иһин-истин эбэрдэлэрин эттилэр, наһараада туттардылар. Ыспартыбынай күрэхтэһии кыайылаахтарыгар, Дьокуускай куорат мындабаайыларын халын хамаандатыгар, көһөрүлү сылдьар кубок туттарылынна. Салгыы Е.С.Дьячковскай аатынан норуот айымньытын дьизин дириэктэрэ Т.И.Тоскина толкуйдаан туруорбут «Дьыл түөрт кэмэ» кэнсиэрт умуллубат кэрэ түгэни балаһтаатты. Кэнсиэрт бэрт айымньылаахтык толкуйдааммыт. Манна СӨ култууратын үтүөлээх үлэһитэ Валентина Романова-Чыскайырай, Елена Старостина-Хотун Арылы, Орто Халыма Эбэбэтигэн тэрүттээх устудьуоннар Каролина Гуляева, Саргылан Третьяков, ХИФУ устудьуоннара Даяна Тоскина, Антон Фомин итиэннэ Мындабаайыбыт дьонно – «Алгыс» аҕа саастаах, «Эрэл» эр дьон, «Модун» эдэр ыччат, «Чэмэлиинэ» эдэр ийэлэр, Мындабаайытаабы норуот тыһаагыра, «Далбар» вокальнай ансамбыл, «Күннэйэ» үнүү, «Сарыада», «Чоргуй» фольклор бөлөхтөрө уо.д.а кыттыыны ыллылар.

Кирибит үп оскуолабыт бырайыагын экспертизалыыр үлэтигэр ананна. Биир

дойдулаахтарбыт, нэһилиэкпит дьонно-сэргэтэ кизэ нэһилиэк баһылыга Анна Николаевна биир сыл иһигэр үгүс үлэни-хамнаһы тэрийбитин бэлиэтээтилэр. Түмсүүтүн бары астынан-дуоһууан саҕа оскуола түргэн собуустук тутуллан, олоххо кириэс дьэн эрэп санаанан кынаттанан тарҕастыбыт.

Александра ВАСИЛЬЕВА,
«Арылы» медиа-киин.

Командировка

техникум остолобуойугар күннэ үстэ босхо аһатан сырытыннардылар. Өлүөхүмэ дьоно-сэргэтэ араас экскурсиялары, көрсүһүүлэри, быыстапкалары, оскуола оболоругар бэсиздэлэри тэрийдилэр. Улахан Мунку сэлээннээбэ оройуон үрдүнэн биллэриллибит Норуот айымньытын сылын үөрүүлээх аһыллытын көрдүбүт. Кэмпиринсийэ үс хайысханан ытылынна. 1 хайыска – "Өлүөхүмэ оройуонугар баар култуурунай нэһилиэстибэ эбийиэктэрин бүгүнтү туруктара уонна кинилэри харыстааһынна олохтоох дьаһалттар, уопастыбаннай тэрилтэлэр оруоллара". 2 хайыска – "Саха сириг историческай-култуурунай нэһилиэстибэтин булу, арийыы, харыстааһын, үөрэтии бүгүнтү тирээн турар хайысхалара, соруктар уонна кэм ынырыыта". 3 хайыска – "Өрөспүүбүлүкэтээри Олонхо ыһааба – историческай

Уопастыба 15 чилиэннээх. Бэрэссэдээтэлинэн И.М.Павлов аатынан Чурапчытаагы орто оскуола дириэктэра Михаил Дьяковскай талыллыбыта. Ытык киһибит, Улуу сэрии буйуна, биллиилээх устуоруйаны чинчийээччи, үөрэтээччи И.М.Павлов кэмпиринсийэ ытыллар күнүгэр 98 сааһын туолбута. Ытык кырдыаҕаска кэмпиринсийэ кыттылаахтара махталларын, эбэрдэлэрин, бастык баҕа санааларын дохсун ытыстарын тыаһынан ытыттылар. Кэмпиринсийэ түмүгүнэн улахан төгүрүк остуол ытылынна, резолюция ытылынна. Кэмпиринсийэ кыттылаахтара пааматынньыктары харыстааһын хайысхатыгар маанык түмсүү өтөр-наар тэриллэбэтэбин, олус үчүгэй кизин, дириг кэпсэтии тахсыбытын, бу үлэ хайысхатыгар элбэх сана санаалар кирибэттэрин, Өлүөхүмэ оройуона улахан үлэниһитэрин (Быйыл "Россия кыра куораттара" дьин бырайыакка кыттан, онно кыайаннар 30 мөл. солк. гран ылбыттар), 2020 сылга Өлүөхүмэ куоратыгар ытыттылаахтара Олонхо ыһаабын тэрээһинигэр сөптөөх тэрээһин оһоһуллубутун ыйдылар. Уонна кэмпиринсийэни тэрийбит Саха Өрөспүүбүлүкэтин култуурунай эбийиэктэри харыстыыр Департаменын үлэһиттэригэр, чолчу салайааччы Н.А.Макаровка, Өлүөхүмэ оройуонун дьаһалтатын үлэһиттэригэр, чолчу баһылык В.Н.Васильева, Өлүөхүмэ куорат баһылыгар А.М.Масинаба, култуура салалтатыгар, Өлүөхүмэ техникумун дириэктэригэр С.Г.

ӨЛҮӨХҮМЭ СИРИГЭР – ҮС КҮН

Бу күннэргэ, ол эбэтэр тохсунньу 30-31 күннэригэр өн буордаах-сирдээх, бурдуктаах Өлүөхүмэ оройуонугар "Култуурунай нэһилиэстибэни харыстааһын – Өлүөхүмэ оройуонун олохторугар итэбэстэр уонна инники соруктар" дьин ааттаах өрөспүүбүлүкэтээри научнай-практическай кэмпиринсийэ буолан ааста.

Кэмпиринсийэни, сүрүннээн, Саха Өрөспүүбүлүкэтин култуурунай эбийиэктэри харыстааһын Департамена (салайааччы Н.А.Макаров) уонна "Өлүөхүмэ оройуона" муниципальнай оройуон (баһылык В.Н.Васильев) олус үчүгэйдик тэрийэн ытыттылар. Маны таһынан тэрийээччилэринэн Олонхо тыаагыра, Арассыыйа географическай уопастыбатын Саха сиригээри салаата, М.К.Аммосов аатынан ХИФУ Олонхо институт, Гуманитарнай чинчийэр институт буоллулар. Кэмпиринсийэҕэ Нам, Сунтаар, Бүлүү, Чурапчы, Таатта, Ханалас, Уһа Бүлүү, Ньурба, Мэҥэ Ханалас, Амма уонна Өлүөхүмэ улуустарыттан кыраайы үөрэтээччилэр, мусуой үлэһиттэрэ, Дьоккуускай куораттан ити үһһээ этиллибит тэрилтэлэр үлэһиттэрэ, учуснайдар кыттыны ыллылар. Ити курдук, кэмпиринсийэ кизин ынырылаах, икки күн устататүрэтэбинэн турарытылынна. Тэрийээччилэр манньк улахан дьаһалга эрдэттэн бэлэмнэммиттэрэ биллэр. Ол курдук, ыраах сиртэн ынырыллан кэлбит ыалдьыттарын айаннарын ороскуотун уйунан, буор Өлүөхүмэ техникумугар хоннорон, бу

култуурунай нэһилиэстибэни харыстааһын биир үөрүйэбэ". Барыта 132 киһи кытынна, 62 дакылааты иһиттилэр. Мин 2 хайысхаба уонна пленарнай мунньахха бэйэм дакылаалпынан тыл эттим. Этиибэр, сүрүннээн, пааматынньыктары харыстааһын үлэтин нэһилиэк баһылыктара улахан болгомтобо ылаахтаахтарын, уопастыба састааба элбээн иһиэхтээбин, Чурапчытаагы Спасскай таһара дьизин өрөмүөнүн Дьоккуускай епархията Саха Автономиятын 100 сылын көрсө бүтэрэрин туруорсан, Чурапчы улуһун баһылыга Андрей Ноговицын уонна дьаһалта, култуура салалтатын еттүттэн улахан болгомто уурулларын, 2016 сыл Мусуой, 2017 сыл Устуоруйа сылларынан биллэриллэн, элбэх үлэ ытыттылыбытын, мусуойтаас дьизэ үлэбэ кирибитин, нэһилиэк айы устуоруйаны кэпсиир хостор, дьизэлэр аһыллыбыттарын, көһөрүллүү мусуойа улуус мусуойугар филиал буолбутун иһитиннэрдим. Улуус сиригэр Департамент тэрийиитинэн 61 пааматынньык регистрацияламмыта, ол иһигэр – федеральнай таһымнаах 1, өрөспүүбүлүкэтээри таһымнаах 25, олохтоох таһымна 33 пааматынньык уонна 1 археология, 1 архитектура пааматынньыктара, 46 пааматынньык судаарыстыбаннай көмүскэлгэ киридилэр. Бу үлэ салгыы ытыттылар. Пааматынньыктар олус эргэрдилэр, көрүү-харайыы үлэтин күөскэ ытыахтаахпыт. 2016 с. улууска пааматынньыктары харыстааһын уопастыбата тэриллэбитэ.

Сектяевка, техникум уопсай дьизин, остолобуойун үлэһиттэригэр, сындааһыннаах айан ааттаах суоппардарыгар Иннокентийга, кини уопугар дириг махталларын эттилэр. Өлүөхүмэ дьонуттан махтал тыл баһаамын ылан, үлэһиттэргэ-хамсыырга элбэх саҕахтары арийан, бэйэ-бэйэбитин истинник эбэрдэлэһэн тарбастыбыт.

Валерий ГЕРАСИМОВ, култуура салалтатын фольклорга уонна култуурунай нэһилиэстибэҕэ салаатын салайааччыта.

Сэргэх дьаһал

Эн хоһооннорун норуокка тийдидилэр

Болтонобо лирик-поэт Николай Васильевич Попов төрөөбүтэ 80 сылыгар анаан «Окко түспүт таммахтыы чабыллыыт олох» дьаһал ытылынна.

«Элбэҕи этиэкпин – олобу билбэппин,

Көрбүтү кэпсэппин – ыраата илтиппин,

Өбүттэн хоһуйан санаабын этиэкпин,

Баай тылым аһыах – бэчээккэ биллиэкпин», – дьин суруйбута эдэрхээн поэт Николай Попов. Бүгүн биһиги сана бэчээтэммит Н. Попов «Окко түспүт таммахтыы...» кинигэтин илиибитигэр тулуттубут уонна этэбит, эн бэчээккэ билинин, эн хоһооннорун норуокка тийдидилэр», – дьин.

Кинигэни Болтоно нэһилиэгин бичуоттаах олохтообо, Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын туйгуна, үлэ бэтэрээнэ Александр Егоровна Колесова хомуйан, «Бичик» кинигэ кыһатыгар таһаартарда.

Хомурунньука поэт Н. Попов араас хоһоонноро, хайдах бэйэтэ түмэн, сааһылаан-наардаан хаалларбытынан, таныллан киридилэр. Манна кирибит 36 хоһооно, тус дневник курдук, кини олохун, изиитин кэрэһилиилэр.

Бичээргэ, поэт кэргэнэ Раиса Ивановна, оболоро Райга, Василий, Ян, Николай Поповтар дьиз кэргэттэрэ оболорунаан кыттыны ыллылар, истин ахтыныи онордулар.

Н. Попов 1938с. ахсынньы 13 күнүгэр Чурапчы оройуонун Болтоно нэһилиэгэр Кындалга төрөөбүтэ. Ийэтэ Пелагея Семеновна Павлушкая дьин этэ. Оттон аҕата Василий Митрофанович Попов сулуспалаах киһи этэ. Ийэтэ кини

5 саастаабыр ыалдьан күн сириттэн күрэммитэ. Онон кырачаан уол аҕатынаан иккэйэх хаалбыттара.

Колэ тэтиэнэ, олоххо сүрдээх актыыбынай позициялаах, элбэҕи билэргэ, элбэҕи сатыырга дьулуурдаах буола улааппыта. Дууһата кэрэҕэ, сырдыкка дьулуһуутун хоһоонноругар хоһуйан суруйара.

Николай Попов маннай киномеханик идэтин баһылаан, Кытаанааха үлэһэбитэ. Д.П. Коркин секциятыгар түстүүгэ дьарыктаммыта, Чурапчы оройуонугар, Сахалин уобалаһыгар чөмүһүөннээбитэ. Оттон үс сыл Сахалинга армияба сулуспалаан кэлэн, дойдугар үлэли түһэн баран, 1963с. СГУ биолого-географическай факультетыгар үөрэнэ кирибитэ. Дьэ, онно сылдьан, поэзияба талаана арыллар.

1966 с. Сунтаар кэрэ кыһынын кэргэн ылан, Мындабаайыга олохсуйбуттара. Сэттэ дьоллоох сыл аастыта. Таптал, үөрүү, үлэ-хамнас үгэнэ, хоһоон, ырыа олохторун аргыһынан буолбуттара. Эмдэй-сэмдэй улаатан эрэр оболоро – биир кыыс, үс уол төрөппүттэрин үөрдэллэрэ. Ол эрэри, Николайы ыарахан ыарыы буулаан, дьиз кэргэн олохун аймаабыта. Николай 1973 с., 35 сааһын туолбака сылдьан, олохтон туораабыта. Түөрт кыра оболорун ийэлэрэ Раиса Ивановна соботобун иитэн, үөрэттэрэн, олох кизин суолугар үктэннэрбитэ.

Николай Васильевич суруйбут ырыаларын саха муусукаалынай

ускуустубатын маастардара – Ангелина Ильина, Марина Попова, Нина Чигирева, Александр Самсонов бэйэлэрин репертуардарыгар киллэрэн ыллаабыттара. Билигин даҕаны Николай суруйан хаалларбыт хоһоонноро уостан түспэт ырыаларга кубулуйан, норуот сөбүлээн ыллыыр уонна истэр ырыаларыгар кубулуйдулар. Маны тэнэ «Туймаада» ырыа судаарыстыбаннай ансаамбыла, опера солиһа Прокопий Неустроев, «Мүрү күрээҕэй» Клавдия Мурукова толорууларын ким барыта кэрэхсээн истэр. «Мин санаам доҕоро», «Амсаат эрэ, дьэдьэнниттэн» дьин хоһоонноругар самодетельнай композитордар – Виктор Никаноров, Анастасия Варламова бэртээхэй ырыалары суруйдулар.

«Ахтабын билигин Кындалы, Таптар сибэки кырдалы, Ол иһин аһыах тылынан

Ойулуум, сүрэхтэн ылынан». Поэт сүрээбэр чугас этэ кини төрөөбүт Кындала, дьэдьэннин дьырыл сыта, кэрэ айылҕата, үлэһит үтө дьонно. Ону барытын хомойой хоһоонугар хоһуйбута.

Кындаппар ааттарыттан оскуола-сад дириэктэрэ Дмитрий Попов, түөлбө салайааччыта Александр Ефремов эбэрдэлэрин тиздэн туран, тыа сириг быйаннаах аһыттан кэһиллэри туттардылар. Нэһилиэк баһылыгын солбуйааччы Радислав Катаков Раиса Ивановнаба, Александра Егоровнаба махтанан туран, эбэрдэ суругу, сибэки дьөрбөтүн туттарда. Кындалга оро саастара биригэ ааспыт доҕотторо

Николай Местников, Николай Местников иһирэх ахтыыларын онордулар, оттон А. Старостин, Дмитрий Чепалов, И. Иустинов, Николай Максимов биригэ атаарбыт эдэр саастарын эриэккэс кэмнэрин туһунан ахтан-санаан аастылар. Аймаҕа Дария Ефремова оро сааһын сырдык өйдөбүтүн туһунан аһынна.

Бибилэтиэкэ тэрийбит «Ахтабын билигин Кындалы, таптар сибэки кырдалы...» кинигэ быыстапкатыгар кини туһунан литературалары, аҕатын, доҕотторун ахтыыларын, Кындалга буолбут Обкомол кэмпиринсийэтигэр Николай Попов кыттыбытын кэрэһилиир сэдэх хаартыскалары санээрэ көрдүлэр.

Поэт «Күһүнү сөрөнада», «Амсаат эрэ, дьэдьэнниттэн» ырыаларын С. Спиридонова, Валентина Дьяковская изиимилээхтик ылааттылар. «Чуораайы» ансаамбыл «Доҕорбор» дьин ырыатын репертуарыгар киллэрэн, ыллаан ээрэ кэрэхсэнэ. «Ырыа тула» түмсүү бэтэрээннэрин хора «Күннээх Амма» ырыаны күүрүүлээхтик ылаата уонна алтыс тылы этэн туран, Болтоно нэһилиэгэр баһылыгынан үлэһэбит Николай Поповка харысхалы бэлэхтээтилэр. Олус истин-иһирэх дьаһалы Александра Максимова салайан ытта.

Талааннаах айылҕаттан уйаҕас дууһалаах поэт Н. Попов «Окко түспүт таммахтыы...» кинигэтэ күн сириг көрөн, ааҕааччыларын, сүгүрүйээччилэрин булуоса дьин бигэ эрэллээхпит.

Татьяна ЕФРЕМОВА.

Прокуратура и хитинээр

БОСХО ЭМИ ҮЛЭР БҮРЭЭБҮНАН
КИМ ТУНАРАЙ?

Россия Федерациятаар босхо эминэн хамгийн тусла категориалах дьон социальный өнгөн туһаныларын биэр керүгэ буолар.

Босхо эми үлэр бураалтаах дьон категорията манньк буолар:

1. Судаарыстыбаннай гарантия бурааамагытар олоруу, медицинский көмөнү онорууга күнүсү стационардаа бастаах медико-санитарнай утаһыттыллыбат көмөнү, идэтийбит, суһал, паллиативнай көмөлөрү онорууга — олсохо наадалаах уонна улахан суолталаах эмтэр испиһаткыгэр кирибит эмтэр (Россия Федерациятын 2011.11.21 323-дээх «Россия Федерациятын гражданнын дорубуйаларын харыстааһын төрүөттэрэ» Союконун 80 ыстатыйатын 2 чааһа).
2. Бастаах медико-санитарнай көмө наборун судаарыстыбаннай социальный көмө быһытынан ылар бураалтаах дьон (Россия Федерациятын 1999.07.17 178-дээх «Судаарыстыбаннай социальный көмө туһунан» Союкон 6.1, 6.2 ыстатыйалара).
3. Б-һарыгар дьоруу савастаах кыаммат аһал оһолоро бураас ырысыйынан бариллар эмтэргэ (Россия Федерациятын 1992.10.02 1157-дээх Уурааһын 1-дэ туһуна).
4. 1-кы группалаах инбалимттар уонна II-с группалаах үлэһэттэр инбалимттар бураас ырысыйынан бариллар эмтэргэ (Россия Федерациятын Президентын 1992.10.02 1157-дээх Уурааһын 1 туһуна).
5. Салпик ырысыйлаах дистансыйнай кардэрүүгэ сылдьар ырыһахтар (Россия Федерациятын 77-дээх «Россия Федерациятаар салпик тарбанытын сартих» Союконун 14 ыстатыйатын 4 туһуна).
6. ВИЧ-ырыһахтар уонна ВИЧ-ырыһахтар профилактикалык

эмтэһингэ наадылар дьон (Россия Федерациятын 1995.03.30 38-дээх «Россия Федерациятаар ВИЧ ырыс тарбанытын сартих туһунан» Союконун 4 ыстатыйатын 1 туһуна).

7. Байыаннай сулуусалаах дьон уонна байыаннай мустууга ымырыллыбыт дьон (Россия Федерациятын 1998.05.27 76-дээх «Байыаннай сулуусалаах дьон статусун туһунан» Союконун 16 ыстатыйатын 2 туһуна).
8. Россия Ис дьынала уорганнарын үлэһиттэрэ (Россия Федерациятын 2011.07.19 247-дээх «Ис дьынала уорганнарын үлэһиттэрин социальный гарантияларын туһунан» Союкон 11 ыстатыйатын 1 чааһа, Россия Федерациятын 2011.02.07 3-дээх «Ис дьынала уорганнарын үлэһиттэрин социальный гарантияларын туһунан» Союконун 56 ыстатыйатын 2 чааһа).
9. Холубунай-топортор системэ, федеральный баһаары утары үлэһит сулуусалаах уонна таможный уорганнарыгар анал званиелаах сулуусалаах дьон (Россия Федерациятын 2012.12.30 283-дээх «Федеральный топортор булаас сорох уорганнарын үлэһиттэрин социальный гарантияларын туһунан» Союконун 1, 10 ыстатыйалара).
10. Химический оружуба сыһаннаах үлэһэ үлэһит дьон уонна онук үлэһит топор сыйдыа, профессиональный ээһини ылбыт дьон (Россия Федерациятын 2011.11.07 136-дээх «Химический оружуба сыһаннаах үлэһи топортор дьон социальный гарантияларын туһунан» Союконун 7, 11 ыстатыйалара).
11. Кутталлаах иккэнээх ырысыйлаах дьон, гемофилия, мукосидидоз, пилотизарнай нанизм, Гоше ырыһа, расееаннай склероз диагностаах дьон уонна уорганнарын (тканнарын) көһөрүүгэ элэрсээхтэри дьон (Россия Федерациятын 2011.11.21 323-дээх «Россия Федерациятын гражданнын дорубуйаларын харыстааһын төрүөттэрэ» Союконун 83 ыстатыйатын 9.2 чааһа).
12. Россия Федерациятын субъектын буддучутттан босхо эбэтэр чэлчэти барзадэһинэн Россия Федерациятын

Бурбаһытаһытыбытын 1994.07.30 890-дээх уурааһынан биэрэммит Перенен барзадэһинэн эми ылар бураалтаах дьон (Россия Миндэраын 2012.12.20 1175-дээх «Эмтэри аһыар, сурууан биэрэр барзадэһин уонна ырысыйлаах булаанкатын биэрэгэр туһунан» бирикээһин 34 туһуна).

13. Олохох кутталлаах уонна хронический прогрессирующей сэдэ, дьон олоһун кыттар эбэтэр инбалимкэ тиздэр ырыһахтар испиһаткыгэр кирибит ырыһаһынэн ыалдьар дьон (Россия Федерациятын 2011.11.21, 323-дээх «Россия Федерациятын гражданнын дорубуйаларын харыстааһын төрүөттэрэ» Союконун 83 ыстатыйатын 9 чааһа).
14. Социалистический Үлэ Дьоруудара, «Үлэ Албан ааг» уордун топору кавалердара (Россия Федерациятын 1995.01.12 5-дээх «Бэргээһиннэр тустарынан» Союконун 2 ыстатыйатын 2 чааһа).
15. Сабиский Союус Дьоруудара, Россия Федерациятын Дьоруудара уонна «Албан ааг» уордун топору кавалердара (Россия Федерациятын 1993.01.15 4301-1-дээх «Сабиский Союус Дьоруударын, Россия Федерациятын Дьоруударын уонна «Албан ааг» уордун топору кавалердара» статусын туһунан» Союконун 4 ыстатыйатын 2 чааһа).
16. Россия антарктической экспедициятын састаабыгар кирир дьон (Россия Федерациятын 2012.06.05 50-дээх «Антарктикада россияйский гражданнын уонна юридический сирдэр үлэһитин саһаһы туһунан» Союконун 5 ыстатыйатын 13 чааһа).

Ол курдук, үһээ ыйыллыбыт категорияда кирир дьон эми ылар бураалтаах дьон тутарыт булгучулаах. Аһаһылыбат бирикчииһинэн эми босхо биэрэгэ аһаас ылар түгэнитигэр, прокуратура уоргангар үгсүү түһэрэр бураалтаахыт.

Чурапчы улуһун прокуратура.

ОПЛАТА ТРУДА
Какая ситуация складывается в республике
в сфере оплаты труда?

Ситуация с выплатой заработной платы на территории республики остается нестабильной. На начало 2019 года общий размер задолженности по оплате труда как согласно данным статистического наблюдения, так и по «латентным» должникам, не представляющим сведения в органы статистики, составил около 92 млн. рублей в 31 организации, в том числе банкротств. В числе должников — АО «МТС Норба-Агро» Норбинского района — 473 тыс. руб., ОАО «Норбинский ювелирно-гравировальный завод» Норбинского района — 1 439 тыс. руб., КП «Актинская транспортная компания» Усть-Янского района — 1 720 тыс. руб., ГУП «Сахалиндром» — 2 960 тыс. руб., АО «Янголосия» — 15,6 млн. руб., СППК «Чолбон» — 5 млн. руб., АО «Якутгеофизика» — 3 млн. руб. и другие.

Какие меры принимаются органами прокуратуры в целях защиты прав граждан на оплату труда?

Вопросы защиты трудовых прав граждан стоят на ежедневном контроле прокуроров. Мы на постоянной основе проводим проверки работодателей, основаниями которых являются как обращения работников, так и информация о нарушениях их прав, полученная из иных источников.

По их результатам в 2018 году выявлено порядка 9 тыс. нарушений закона, почти 230 млн. руб. своевременно невыплаченной заработной платы, отпусков, окончательных расчетов и др. факты оплаты труда ниже размера минимальной заработной платы.

Для восстановления прав граждан прокурорами принимается комплекс мер реагирования: это и заявления в суд, и представления, и привлечение к административной ответственности. Так, в 2018 году в целях защиты прав граждан в сфере оплаты труда принято около 7 тысяч мер прокурорского реагирования, по требованию прокуроров к дисциплинарной и административной ответственности привлечено свыше 580 лиц. По материалам прокурорских проверок возбуждено 5 уголовных дел.

Каковы результаты принятых мер? Какая сумма задолженности погашена? В скольки предприятиях?

Принятые меры реагирования с начала 2018 года удалось добиться восстановления прав 2,7 тысяч работников на своевременное получение вознаграждения за труд. В результате вмешательства органов прокуратуры выплачено 242,3 млн. рублей задолженности по заработной плате. В их числе — ООО «Томпо-Аурум» (22,4 млн. руб.), ЗАО «Малые разрезы Норберии» (19,6 млн. руб.), АО «Строительное управление — 888» (14,6 млн. руб.), МУП «Коммунальщик» (12,2 млн. руб.), ООО «Сокол» (10,7 млн. руб.), ЗАО «Гордомостстрой» (7,5 млн. руб.), ОАО «Сахалинмобильник» (9,9 млн. руб.), АО «Дороги Усть-Алдана» (6,2 млн. руб.), ООО «Эрним-Хан» (5,9 млн. руб.), ООО «Нерконстройизыскания» (5,6 млн. руб.), АНО «Абырал» (4,6 млн. руб.), ООО «Завод базальтовых материалов» (3 млн. руб.), ООО «Агрофирма Немоло» (2,8 млн. руб.) и другие.

Какие основные причины возникновения задолженности?

Причинами нарушений со стороны работодателей является сложное финансовое состояние, что в свою очередь связано с неадекватным управлением, неисполнением перед ним обязательств другими лицами за выполненные работы и оказанные услуги. Ситуация усугубляется неоплачивением субсидий

и иных мер поддержки из бюджетов.

К примеру, причиной образования перед 42 работниками ООО «Улучшие коммунальные сети» Усть-Алдана района долга по оплате труда в размере 1,4 млн. руб. послужило несвоевременное поступление средств субсидий на возмещение выпадающих доходов в связи с установлением льготных тарифов на коммунальные услуги в размере 1,5 млн. руб.

В организациях строительства и дорожного хозяйства выявлено 46,5 млн. руб. своевременно невыплаченной заработной платы, из которых 23,9% от общей суммы долга образовалось по причине неоплаты государственных и муниципальных контрактов.

Так, в результате неоплаты в установленные сроки выполненных работ в рамках государственных контрактов по ремонту автомобильных дорог, содержанию региональных автомобильных дорог общего пользования ОАО «Дороги Усть-Алдана» допущены факты невыплаты заработной платы своим работникам, в т.ч. за май-июль 2018 года в размере 5,5 млн. руб.

В ряде случаев причиной являются противоправные действия работодателя. Например, в Олекминском районе по материалам проверки прокуратуры было возбуждено уголовное дело по ст. 195 УК РФ по факту неправомерного вывода имущества муниципального унитарного предприятия, погашающего образованную задолженность по заработной плате. Прокуратура Норбинского района установила, что руководство юридического лица при наличии доходов от реализации продукции, от поступления сельскохозяйственных субсидий, расходовало денежные средства не на выплату зарплат, а на другие цели, допустив задолженность по оплате труда в сумме более 5,5 млн. руб. Задолженность погашена только после возбуждения по результатам проверки прокуратуры уголовного дела по ст. 145.1 УК РФ.

В течение прошлого года, да и сейчас как в средствах массовой информации, так и самими работниками активно ставится вопрос о достижении целевых показателей оплаты труда работников бюджетной сферы (образования, здравоохранения, культуры и др.), принимались ли прокуратурой меры в связи с этим?

Да, органами прокуратуры республики проведена проверка реализации положений Указа Президента РФ от 07.05.2012 N 597 «О мероприятиях по реализации государственной социальной политики».

Установлено, что размер заработной платы работников учреждений здравоохранения, культуры и образования, подведомственных министерствам здравоохранения, спорта, образования и науки культуры и духовного развития доведен до соответствующих размеров.

Вместе с тем, при необходимости увеличения самих окладов, фактически повышение размеров заработной платы достигнуто за счет стимулирующих выплат, размер которых достигал до 70% и выше от заработной платы.

В качестве примера, можно привести результаты проверки в одном из учреждений, где повышение средней заработной платы было достигнуто за счет начисления стимулирующих выплат в размере 85,6 % при установленном окладе в размере всего 6 847 рублей.

В связи с этим, прокуратура внесла в адрес

Чтобы этого не последовало, при обращении в органы прокуратуры и Гострудинспекции граждане вправе указать о неразглашении его данных. В этом случае конфиденциальность сохраняется.

Какая ответственность работодателя предусмотрена за нарушение сроков выплаты заработной платы?

Работодатели за нарушение сроков выплаты вознаграждения за труд несут административную и уголовную ответственность.

Административная ответственность предусмотрена статьей 5.27 КоАП РФ как для руководителя организации, так и для юридического лица. В качестве меры ответственности предусмотрено предупреждение, наложение административного штрафа (на должностных лиц от 10 до 20 тыс. руб., на индивидуальных предпринимателей — от 1 до 5 тыс. руб., на юридических лиц — от 30 до 50 тыс. руб.) За совершение повторного правонарушения меры ответственности являются более строгими, вплоть до дисквалификации должностных лиц.

К примеру, прокуратура Хангаласского района в ходе проверки соблюдения законодательства об оплате труда выявила наличие задолженности в ООО «Сокол».

При этом, ранее прокуратурой района в обществе неоднократно выявлялись факты нарушения трудовых прав работников, в отношении руководителя ООО «Сокол» и юридического лица принимались меры прокурорского реагирования, в том числе административного характера. По результатам, работникам заработная плата выплачивалась.

Однако, руководство предприятия не стабилизировало ситуацию с оплатой труда, допущено образование новой задолженности.

В целях защиты трудовых прав работников предприятия, прокуратура района внесла в адрес его руководителя представление, а также возбудила в его отношении и в отношении юридического лица административные дела по ч. 7 ст. 5.27 КоАП РФ (невыплата заработной платы лицам, ранее подвергнутым административному наказанию за аналогичное административное правонарушение).

По результатам рассмотрения актов прокурорского реагирования, задолженность по выплате заработной платы погашена. Директор общества привлечен к административной ответственности в виде дисквалификации сроком на 1 год, юридическое лицо оштрафовано на сумму 50 000 руб.

Частичная невыплата свыше трех месяцев либо полная невыплата свыше двух месяцев заработной платы может повлечь уголовную ответственность по статье 145.1 Уголовного кодекса РФ.

Кроме того, ст. 236 Трудового кодекса РФ установлена материальная ответственность работодателя за задержку выплаты заработной платы и других выплат, причитающихся работнику, согласно которой при нарушении срока выплаты заработной платы, оплаты отпуска, выплат при увольнении и т.д., работодатель обязан выплатить проценты (денежную компенсацию) за каждый день задержки по день фактического расчета включительно (в размере не ниже одной сто пятидесятой действующей в это время ключевой ставки Центрального банка РФ). Для получения таких процентов необходимо обращаться непосредственно к работодателю.

Что делать работнику в случае нарушения сроков выплаты заработной платы?

Для защиты своих прав гражданин может в первую очередь обратиться к руководителю организации, где он работает. Если заработная плата задержана на срок более 15 дней работник имеет право, известив работодателя в письменной форме, приостановить работу на весь период до выплаты задержанной суммы. Исключение составляют государственные служащие, организации, обслуживающие особо опасные виды производства и оборудования и т.д. далее.

Кроме того, граждане вправе обратиться с жалобой в Государственную инспекцию труда, либо по месту жительства в органы прокуратуры или в суд. В этом случае важно отметить вопрос своевременности обращения. Не нужно дожидаться формирования больших долгов, а сообщать о возникновении задолженности сразу, как только она образовалась. Практика показывает, что в рамках процедур банкротства вероятность погашения задолженности существенно снижается, занимает достаточно длительный период времени, достаточно часто эти долги остаются не погашенными, в связи с этим необходимо обращаться своевременно, не доводя до того, когда у организации возникнут признаки банкротства.

Зачастую работник при наличии задолженности продолжает работать в этой же организации и опасается обращаться в компетентные органы и суд, боясь негативных последствий со стороны своего руководителя? Как быть в таких случаях?

Действительно, в ряде случаев работодатели, допустив нарушение прав своих работников, стремятся данный факт скрыть, дабы избежать ответственности. Из-за этого в отношении работника, подавшего жалобу, могут последовать нежелательные для него меры.

М.В. РОЖИНА, старший помощник прокурора республики по взаимодействию со средствами массовой информации, старший советник юстиции.

